

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

Король Інна Володимирівна

УДК 338.242.2 (043.3)

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В
ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ ЇЇ РОЗВИТКУ**

Спеціальність 08.00.01 – Економічна теорія та історія економічної думки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політичної економії обліково-економічних факультетів в ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Міністерство освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Галабурда Микола Костянтинович,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
доцент кафедри політичної економії обліково-економічних факультетів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Лагутін Василь Дмитрович,
Київський національний торговельно-економічний університет,
завідувач кафедри економічної теорії та конкурентної політики

кандидат економічних наук, доцент
Лозова Ганна Матвіївна,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри економічної теорії

Захист відбудеться «12» вересня 2013 р. о 16.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.01 в ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03680, м. Київ, проспект Перемоги 54/1, ауд. 317.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49 Г, ауд. 601.

Автореферат розісланий «__» серпня 2013 р.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради
доктор економічних наук,
професор

О.М. Мельник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Зростання взаємозалежності та взаємопов'язаності країн під впливом динамічних процесів глобалізації висуває на перший план проблему забезпечення їх стійкості та стабільності розвитку. Скорочення життєвого циклу товарів, посилення боротьби за нові та існуючі ринки сировини та збуту, поглиблення соціально-економічної нерівності у світі обумовлюють необхідність дослідження теорії та прикладних аспектів конкурентоспроможності як запоруки сталого поступального розвитку підприємства, економіки та держави загалом.

Забезпечення успішної інтеграції України до світового техніко-економічного простору та подолання кризових явищ у розвитку національної економіки є можливим за умови нарощення її конкурентоспроможності. Головним фактором досягнення високого конкурентного статусу вітчизняної економіки є активна роль держави у підтримці та формуванні високо- та середньотехнологічних секторів, що разом із реформуванням інституційного середовища та стимулюванням інноваційної активності економічних суб'єктів, сприяє прискоренню темпів економічного зростання країни та оновленню економіки на новій технологічній основі.

Актуальність теми дисертаційної роботи визначається об'єктивною необхідністю теоретичного осмислення суті, рушійних сил та ключових чинників конкурентоспроможності національної економіки в процесі реалізації стратегічних цілей її розвитку. Вибір напряму дослідження зумовлений, по-перше, посиленням впливу зовнішніх факторів на національні економічні системи, у тому числі економіку України; по-друге, послабленням позицій України на міжнародній арені; по-третє, гострою необхідністю розроблення та реалізації ефективних стратегічних напрямів виходу вітчизняної економіки з перманентного кризового стану задля підвищення рівня та якості життя населення.

Серед вітчизняних учених, що зробили значний внесок у дослідження особливостей конкуренції, конкурентного середовища, причин та умов виникнення конкурентних переваг, можна виділити дослідження Л. Антонюк, Я. Базилюка, О. Білоруса, І. Бураковського, А. Гальчинського, М. Галабурди, В. Гейця, Б. Губського, Я. Жаліла, Б. Кваснюка, І. Кирчати, В. Лагутіна, Г. Лозової, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, О. Мозгового, Ю. Пахомова, Ю. Полунєєва, А. Поручника, В. Савчука, А. Філіпенка, О. Швиданенка та інших.

Серед зарубіжних учених, що займалися дослідженням проблем конкурентоспроможності національної економіки, слід відзначити наукові праці А. Бранденбургера, Ч. Джонсона, Донг Санг Чо, М. Енрайта, С. Ємельянова, Р. Кантера, І. Кірцнера, С. Коуена, П. Кругмана, Ф. Ліста, А. Маршалла, Дж. Міля, Дж. Мура, Р. Нельсона, І. Пилипенка, М. Познера, М. Портера, А. Рагмана, Дж. Сакса, Р. Солоу, П. Самуельсона, С. Уінтера, Р. Фатхутдінова, Г. Хамела, Е. Хекшера, Дж. Хікса, Й. Шумпетера тощо.

Безумовно, проблематика формування і реалізації стратегічних цілей розвитку виходить за межі дослідження лише конкурентоспроможності національної економіки. Однак, посилення впливу зовнішніх факторів на інтегровані у світове господарство країни зумовлює актуальність проблеми, яка досліджується у дисертації, її мету та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» і є складовою теми «Сучасне постіндустріальне суспільство і шляхи його формування в Україні» (номер державної реєстрації 0107U001332). Особисто автором в межах теми досліджено шляхи реформування вітчизняної економіки в сучасних умовах розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності національної економіки в системі стратегічних цілей розвитку суспільства.

Для досягнення цієї мети було поставлено та вирішено наступні завдання:

- дослідити еволюцію теорій конкурентоспроможності національної економіки;
- структурувати основні фактори конкурентної взаємодії національних економік;
- систематизувати наявні підходи до оцінки конкурентоспроможності з метою формування бази даних для кластеризації країн за рівнем конкурентоспроможності;
- оцінити конкурентний потенціал національної економіки України в сучасних умовах глобальних трансформацій;
- обґрунтувати методи та інструменти національної економічної політики, спрямовані на формування високого міжнародного конкурентного статусу України в глобальному політико-економічному просторі.

Об'єктом дослідження є національна економіка в структурі глобальних зв'язків.

Предметом дослідження є специфіка, фактори, методи та інструменти формування конкурентних переваг національної економіки в процесі реалізації стратегічних цілей її розвитку.

Методи дослідження. Методологія дослідження ґрунтується на таких методах як синтез, аналіз, теоретичне узагальнення, індукція, дедукція, компаративний аналіз, кластерний аналіз, статистичний аналіз, системний підхід.

Інформаційною базою дослідження є звіти та аналітичні публікації міжнародних організацій (Світового банку, Організації об'єднаних націй, Всесвітнього економічного форуму, Міжнародного інституту розвитку менеджменту, Корейського інституту дослідження промислової політики, Мексиканського інституту конкурентоспроможності, Японського центру економічних досліджень та інших), наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, статистичні дані Державної служби статистики України, закони України

та інші нормативно-правові акти, що регулюють процеси управління конкурентоспроможністю національної економіки.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що на основі аналізу наявних підходів та методологічного апарату, що розкривають сутність та зміст конкурентоспроможності, визначено основні напрями нарощення конкурентоспроможності вітчизняної економіки для досягнення Україною високого конкурентного статусу.

При цьому, одержано:

вперше:

- систематизовано теоретико-методологічні погляди на дослідження сутності та змісту конкурентоспроможності національної економіки, зокрема визначено, що досліджувана категорія – це результат дії ринкових сил, що характеризується вартістю факторів виробництва, сукупним попитом, рівнем інвестицій, заощаджень, обмінним курсом – ринковий підхід (Ф. Бергстен, П. Кругман, Дж. Хатсолопус, К. Фрімен); здатність національних компаній конкурувати на світовому ринку – корпоративний підхід (М. Портер, А. Рагмен, Донг-Сунг Чо, Т. Алтенбург); результат ефективної політики органів державної влади щодо використання національних ресурсів, підвищення продуктивності народного господарства і забезпечення на цій основі високого та постійно зростаючого рівня життя населення – державний підхід (Ч. Джонсон, Е. Райнерт, К. Штальман, М. Дряхлов, В. Хартман, Б. Кваснюк); здатність країни приваблювати та залучати інвестиції для нагромадження фізичного й людського капіталу – інвестиційний підхід (Дж. Даннінг, П. Ромер); результат ефективності та гнучкості інституційної структури національної економіки – інституційний підхід (Дж. Сакс, М. Енрайт); здатність суб'єктів економічної діяльності створювати та впроваджувати інновації – інноваційний підхід (Л. Антонюк, О. Гармашова, Б.-О. Лундваль, Б. Йонсон, Б. Асхайм, А. Ізаксен);

- на основі всебічного порівняльного аналізу економічного потенціалу на початку реформ і нині виявлено відсутність суттєвих ознак виходу України з глибокої системної кризи. Наявні позитивні коливання динаміки ВВП носять кон'юнктурний характер і є нестабільними. Вони великою мірою зумовлені дією деривативних фінансових інструментів, а не якісною трансформацією структури національного виробництва;

удосконалено:

- підхід до дослідження глобальної конкурентоспроможності країн, що полягає у доповненні рейтингової оцінки кластеризацією (групуванням) з використанням алгоритмів багатовимірної статистичного аналізу факторів конкурентоспроможності національних економік. Це дало можливість виокремити чотири групи та десять підгруп подібних між собою країн (Україна увійшла до третьої групи першої підгрупи держав, посівши 58 місце після Туреччини, Мексики, ПАР, Малайзії, Таїланду, Індонезії, Китаю). Визначено цільовий кластер країн (Сингапур, Швейцарія, Швеція, Фінляндія, США, Великобританія, Нідерланди, Японія, Німеччина, Південна Корея, Франція, Ізраїль, Данія), орієнтування на який відповідає стратегічним економічним

інтересам української держави в напрямі підвищення конкурентоспроможності національної економіки в довгостроковій перспективі;

дістали подальший розвиток:

- визначення наукових категорій конкурентоспроможності та конкурентоспроможності національної економіки, які відрізняються від існуючих системним характером і розглядаються, по-перше, як результат ефективного використання наявних конкурентних переваг суб'єктом економічної діяльності – підприємством, галуззю/сектором економіки, національною економікою, країною, що забезпечує досягнення ним стратегічних цілей свого розвитку (категорія конкурентоспроможності); по-друге, результат ефективного управління конкурентними та порівняльними перевагами країни, що, з одного боку, дає змогу національним компаніям виробляти товари і послуги, які користуються попитом як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках, та з іншого - забезпечувати зростання суспільного добробуту (категорія конкурентоспроможності національної економіки);

- періодизація й типологізація прикладних методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності економіки за домінуючими для кожного з них визначальними критеріями: 1960-ті рр. – матричний підхід – ґрунтується на взаємному співставленні національних економік на основі поєднання блоків політико-економічних та соціально-культурних змінних з функціями планування, маркетингу та виробництва; 1970-80-ті рр. ХХ ст. – факторний підхід – передбачає застосування методів факторного аналізу для оцінки конкурентних позицій країн; 1980-90-ті рр. – індексний підхід – базується на індексному агрегуванні значної кількості макроекономічних, соціально-політичних та інших показників для ранжування економік за досягнутим рівнем конкурентоспроможності; з початку 2000-х рр. – емпіричний підхід – характеризується широким використанням емпіричних методів при відборі індикаторів та під час оцінки важливості факторів конкурентоспроможності;

- запропоновано авторський підхід щодо розроблення та реалізації стратегічних напрямів досягнення Україною високого конкурентного статусу, в основу якого покладено пріоритет забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку країни (досягнення міжнародних конкурентних переваг країни на інноваційній основі через розширення її економічного потенціалу) та комплекс цільових заходів держави, який було структуровано за цілями, методами, інструментами, джерелами фінансування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть слугувати методологічною основою для впровадження ефективного механізму підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки України органами державної влади та відповідного зростання рівня добробуту населення. Зокрема, результати проведеної науково-дослідної роботи щодо удосконалення інструментів державного управління впроваджено в практичну діяльність Управління економічного розвитку і торгівлі Уманської районної державної адміністрації (довідка № 27-пл від 07.05.2013 р.). Результати досліджень щодо підтримки розвитку малого бізнесу інноваційного характеру

використано при підготовці проекту програми розвитку малого і середнього підприємництва Черкаської області на 2013-2014 роки Департаментом інвестиційно-інноваційної політики та зовнішньоекономічних зв'язків Черкаської обласної державної адміністрації (довідка № 1315/01-03 від 16.04.2013р.).

Основні теоретичні положення та практичні рекомендації дисертаційного дослідження впроваджено у навчальний процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини при викладанні дисциплін «Основи економічної теорії», «Національна економіка», «Державне регулювання економіки» (довідка №283/01 від 28.01.2013 р.) та Вищої менеджерської школи Легниці (Республіка Польща) при викладанні лекційного курсу «Макроекономіка» (довідка №121 від 22 вересня 2012 р.).

Особистий внесок здобувача. Результати наукового дослідження, які викладено в дисертації та виносяться на захист, отримано автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Результати досліджень, викладені в дисертації, оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Перспективи інноваційного розвитку Республіки Беларусь» (Брест, 2011 р.), «Теорія та практика управління економічним розвитком» (Київ, 2012 р.), «Пріоритети розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції України» (Умань, 2013 р.), «Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні» (Вінниця, 2013 р.).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 9 наукових праць загальним обсягом 3,4 д.а., з них: 5 – у наукових фахових виданнях, 4 – тези наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 180 сторінок комп'ютерного тексту. Робота містить 17 таблиць на 12 сторінках, 9 рисунків на 3 сторінках, 7 додатків на 12 сторінках. Список використаних джерел налічує 215 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено інформацію щодо апробації та публікацій результатів дослідження.

У розділі 1 **“Теоретико-методологічні засади конкурентоспроможності національної економіки”** досліджено еволюцію теорій конкурентоспроможності національної економіки, систематизовано основні методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності на макрорівні, здійснено кластеризацію (групування) національних економік за рівнем конкурентоспроможності з використанням алгоритмів багатовимірного статистичного аналізу.

На основі ґрунтовного вивчення теоретичного надбання світової економічної науки визначено, що здатність економічних суб'єктів у процесі конкурентної взаємодії виборювати для себе кращі умови функціонування тісно пов'язана з поняттям конкурентоспроможності. Дослідивши наявні трактування вищезазначеної наукової категорії, встановлено, що конкурентоспроможність – це результат ефективного використання наявних конкурентних переваг суб'єктом економічної діяльності (підприємством, галуззю/сектором економіки, національною економікою, країною), що забезпечує досягнення ним стратегічних цілей свого розвитку.

Детальний аналіз концепцій, теорій, шкіл конкурентоспроможності національної економіки дав змогу виокремити шість підходів до характеристики природи вищезазначеного поняття, а саме: ринковий, корпоративний, державний, інвестиційний, інституційний, інноваційний (рис. 1).



Рис. 1. Підходи до конкурентоспроможності національної економіки
Джерело: складено автором

Проведена систематизація дала можливість визначити конкурентоспроможність національної економіки як результат ефективного управління конкурентними та порівняльними перевагами країни, що, з одного боку, дає змогу національним компаніям виробляти товари і послуги, які користуються попитом як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках, та з іншого - забезпечувати зростання суспільного добробуту.

Встановлено, що в сучасних умовах глобальних трансформацій кожна країна знаходиться під впливом великої кількості чинників, які можуть як сприяти, так і гальмувати її соціально-економічний розвиток. Виходячи з цього, в процесі дослідження виникла необхідність у формуванні системи класифікації факторів конкурентної взаємодії національних економік з метою врахування наступних критеріїв: сфера формування (політичні, правові, економічні, соціально-культурні, технологічні, екологічні фактори); відношення до національної економіки (зовнішні, внутрішні фактори); розмір капіталовкладень для розвитку (основні, розвинені фактори); ступінь спеціалізації (загальні, спеціалізовані фактори); тривалість дії (короткострокові, середньострокові та довгострокові фактори). Це дозволило з'ясувати, що фактори конкурентоспроможності формують потенційні можливості для розвитку відповідних суб'єктів і є умовами для формування їх конкурентних переваг. В свою чергу, останні є особливими рушійними силами, що впливають на підприємство, галузь, економіку, країну тощо та вигідно відрізняють їх від конкурентів, забезпечуючи відносно більший позитивний ефект від діяльності.

На основі ґрунтовного аналізу наявних підходів, що використовуються вченими та міжнародними організаціями для оцінки порівняльної конкурентоспроможності на макrorівні, було проведено відповідну систематизацію. Зокрема, виокремлено матричний підхід (1960-ті рр.), що ґрунтується на поєднанні політичних та правових, освітніх, соціально-культурних та економічних блоків змінних з функціями планування, маркетингу, виробництва для визначення відносної конкурентоспроможності національних економік (Р.Фармер, Б.Річмен); факторний підхід (1970-80-ті рр. ХХ ст.), який передбачає застосування методів факторного аналізу для оцінки конкурентних позицій країн (методика Європейського форуму з розвитку менеджменту); індексний підхід (1980-90-ті рр.), що базується на агрегуванні великої кількості макроекономічних, соціально-політичних та правових показників, а також ряду глобальних індексів для ранжування економік за рівнем їх конкурентоспроможності (методики Всесвітнього економічного форуму та Міжнародного інституту розвитку менеджменту); емпіричний підхід (з початку 2000-х рр.), характеризується широким використанням емпіричних методів під час відбору показників та оцінки важливості факторів конкурентоспроможності для складання відповідного рейтингу національних економік (практикується Корейським інститутом дослідження промислової політики (IPS), Японським центром економічних досліджень (JCER) та Мексиканським інститутом конкурентоспроможності (IMCO)).

Виявлено та досліджено сильні та слабкі сторони методології оцінки таких рейтингових організацій як Міжнародний інститут розвитку в Лозанні, Всесвітній економічний форум, Корейський інститут дослідження промислової політики, Японський центр економічних досліджень, Мексиканський інститут конкурентоспроможності. Визначено, що найбільш репрезентативною, враховуючи досвід проведення аналізу, широту охоплення та кількість партнерських організацій, є рейтингова оцінка Всесвітнього економічного форуму. Проте, з огляду на постійні зміни та перегляди методології, а також достатньо високий рівень її суб'єктивізму, встановлено необхідність в прикладній адаптації рейтингової системи до сучасних умов розвитку.

Проведений на основі широкої вибірки міжнародних даних кластерний аналіз факторів конкурентоспроможності, згідно із методикою Всесвітнього економічного форуму, з використанням статистичного програмного пакету STATISTICA 7.0, дав можливість структурувати групи країн за рівнем глобальної конкурентоспроможності та визначити місце України в отриманій ієрархії (третій кластер, до якого входять Україна, Туреччина, Мексика, ПАР, Малайзія, Таїланд, Індонезія, Румунія, Колумбія, Казахстан, Болгарія та інші). З'ясовано, що поступовий еволюційний перехід від одного кластеру до іншого не спроможний забезпечити суттєвої зміни конкурентної позиції України на міжнародній арені, через поступове консервування застарілих укладів вітчизняної економіки, динамічний розвиток інших національних економік, стрімке формування у світі нових виробництв шостого технологічного укладу тощо.

Визначено, що для реальних змін у конкурентному статусі національної економіки необхідно брати за орієнтири розвитку країни першого кластеру (Сингапур, Швейцарія, Швеція, Фінляндія, США, Великобританія, Нідерланди, Японія, Німеччина та інші), які вирізняються здатністю інституцій влади адекватно та ефективно реагувати на виклики внутрішнього та зовнішнього середовища; стратегічним баченням політичної еліти майбутнього держави; макроекономічною стабільністю; гнучкою системою вищої освіти; структурною диверсифікацією експорту на користь наукомісткої продукції; високорозвиненими фінансовими ринками; створенням ефективних механізмів комерціалізації інновацій з акцентом на стимулювання патентної діяльності та іншим.

У розділі 2 **“Аналіз конкурентоспроможності національної економіки в сучасних умовах розвитку”** дано оцінку економічного потенціалу України за складовими природно-ресурсного, трудового, виробничого, науково-технологічного та інноваційного потенціалів, досліджено конкурентні переваги вітчизняної економіки та визначено фактори, які обмежують її розвиток (табл. 1).

Однією із суттєвих проблем у процесі дисертаційного дослідження була невизначеність категоріального апарату, яка мала прояв у деякому довільному трактуванні ключових термінів, що пов'язані з конкурентоспроможністю.

Таблиця 1

Оцінка основних складових природно-ресурсного, трудового, виробничого, науково-технологічного та інноваційного потенціалів у динаміці

Складові економічного потенціалу та їх основні показники							
Природно-ресурсний потенціал							
Середній вміст гумусу українських ґрунтів, %	Площа зайнята внутрішніми водами, тис. га	Площа, вкрита лісовою рослинністю, тис. га	Характеристики рекреаційної системи				
			К-сть санаторіїв	К-сть місць у санаторіях, тис. од.	К-сть будинків, пансіонатів, баз та інших закладів відпочинку	К-сть місць у будинках, пансіонатах, базах та інших закладах відпочинку, тис. од.	К-сть місць у дитячих таборах, тис. од.
3,7 (1990) 3,2 (2012)	2414,2 (1990) 2401,6 (2012)	8621 (1990) 9574 (2012)	1061(1990) 765 (2009)	209 (1990) 162 (2009)	2545 (1990) 2203 (2009)	417 (1990) 278 (2009)	467 (1990) 198 (2009)
Трудовий потенціал							
Чисельність населення, млн осіб	Природний приріст (скорочення), осіб на 100 нас.	Тривалість життя, роки	Охоплення середньою освітою, %	Охоплення вищою освітою, %	Середньомісячна заробітна плата	Середня тривалість навчання, роки	
51,55 (1990) 45,45 (2012)	+ 5 (1990) -35 (2012)	69,3 (1990) 71,2 (2012)	93 (1990) 94 (2012)	47 (1990) 79 (2012)	244,3 крб. (1990) 3026 грн. (2012)	9,11 (1990) 11,3 (2012)	
Виробничий потенціал							
ВВП у % до 1990 р.				ВНД за ПКС на одну особу, дол.			
91,3 (1991), 69,3 (2012)				8252 (1990) 6428 (2012)			
Науково-технологічний та інноваційний потенціал							
Кількість організацій, що виконують НДДКР	Чисельність науковців	Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП	Витрати держави на НДДКР, % від ВВП	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації	Освоєння нових видів техніки	Кількість виданих охоронних документів на винахід, шт. на млн. нас.	
1344 (1990) 1208 (2012)	313079 (1990) 82032 (2012)	1,36% (1990) 0,8% (2012)	3,11 (1990) 0,33 (2012)	56% (1990) 13,6% (2012)	9398 (1990) 942 (2012)	352,7 (1990) 21,8 (2011)	

Складено автором за даними Державної служби статистики України, Світового банку.

Для її вирішення ми спирались на концептуальний підхід М.К. Галабурди, згідно із яким економічний потенціал трактується як абстрактна характеристика наявних рушійних сил історично визначеної точки економічної системи, що не залежить від способу її руху та обраного шляху, а обумовлена лише набором початкових та кінцевих значень виробничої функції. На цій основі шляхом співставлення початкової (1990 р.) та поточної точок розвитку (2012 р.) економічної системи України, виходячи з показників рівня і динаміки економічного потенціалу вітчизняної економіки, встановлено значне його звуження, що вказує про перебування української економіки у глибокій системній кризі.

Результати оцінювання природно-ресурсного потенціалу України засвідчили високі позиції країни за чималою кількістю ключових характеристик, що сприяє створенню порівняльних переваг вітчизняної економіки на міжнародній арені. Серед них виокремлено: розмір земельних ресурсів (Україна входить до переліку найбільш забезпечених земельними ресурсами держав світу); високий рівень родючості ґрунтів (середній вміст гумусу складає 3,2%); багатство українських надр на деякі види мінерально-сировинних ресурсів, зокрема, на запаси вугілля, залізної, марганцеві руди, сірки, ртуті, титану, урану, графіту, кам'яної солі тощо; унікальність ландшафту; велика кількість культурно-історичних об'єктів та інше.

Однак, тривале нехтування об'єктивними законами розвитку природи, низький рівень екологічної суспільної свідомості спричинили погіршення стану природно-ресурсного потенціалу України за наступними показниками: рівень лісистості (15,7% за норми у 20%); ступінь забруднення атмосферного повітря (визначається експертами як високий – середній Індекс забруднення атмосфери – 8,0); рівень забезпеченості водними ресурсами (середній показник по Україні нижчий за середньосвітовий в 7 разів); якість питної води (більш, ніж 45 % українців споживають воду, яка не відповідає держстандартам); рівень охоплення ґрунтів ерозією (36 % сільгоспугідь). Зазначене вище негативно вплинуло на стан здоров'я населення, спровокувало зниження народжуваності та зростання смертності, що, у свою чергу, загрожує вимиранням і біологічно-генетичною деградацією народу України. З'ясовано, що виснаженість значної частини запасів мінерально-сировинних ресурсів, низький рівень переробки мінеральної сировини, дефіцит більшості кольорових металів та деяких видів паливно-енергетичних ресурсів, зокрема, природного газу, нафти тощо сприяли формуванню високого рівня залежності України від імпорту енергетичних ресурсів, що негативно відображається на загальному рівні економічної безпеки країни, а наявність великих територій з відвалів видобутку та відходів мінеральної сировини завдає великої шкоди навколишньому середовищу.

Обґрунтовано, що за роки незалежності природно-ресурсний потенціал України значно звужився, зокрема, рівень розораності земель склав 53 % (в ЄС не більше 35%); рівень родючості ґрунтів знизився через неефективну сільськогосподарську політику на 13,5%; площа, зайнята внутрішніми водами,

зменшилась на 0,5%; жодного великого родовища мінерально-сировинних ресурсів не відкрито.

Аналіз впливу забезпеченості країни природними ресурсами на конкурентоспроможність національної економіки засвідчив, що природні ресурси є ні перепорою для успішного розвитку, ні гарантією від економічного колапсу. Однак, вони є важливою складовою забезпечення політики сталого розвитку, тому запровадження принципів раціонального природокористування в Україні сприяло б просуванню країни цим шляхом.

Рейтингові оцінки конкурентоспроможності України, представлені Всесвітнім економічним форумом, виявили найбільшу кількість конкурентних переваг країни за показниками її трудового потенціалу. Серед них: вплив малярії на бізнес (1 позиція з 144 країн, що досліджувались), вплив ВІЧ/СНІД на бізнес (42 місце); якість математичної і наукової освіти (34 позиція), якість початкової освіти (44 місце) рівень охоплення середньою (49 позиція) та вищою освітою (10 місце); співвідношення між заробітною платою і продуктивністю праці (25 позиція), практика найму і вивільнення працівників (16 позиція).

Однак, наведені показники в недостатній мірі відображають стан трудового потенціалу вітчизняної економіки. Так, незважаючи на високий рівень охоплення середньою та вищою освітою, а також їх позитивну динаміку зростання, на сьогодні жоден український ВНЗ не входить до першої півтисячі найкращих університетів світу за провідними міжнародними рейтинговими оцінками (Academic Ranking of World Universities, QS World University Rankings, The World University Rankings та іншими). Фактично, в Україні збільшення кількості осіб, що мають вищу освіту, відбулося за рахунок стрімких темпів росту кількості інститутів та університетів (2,2 рази), що не відповідало темпам зростання чисельності висококваліфікованих викладачів та випускників шкіл (у 1991 р. було випущено 7,1 млн осіб, у 2012 р. – 4,2 млн осіб). З вищезазначеного слідує, що поряд з тим, що деякі вузи країни надають широкі, фундаментальні знання, які цінуються й за кордоном, загальна оцінка освітніх послуг України є відносно посередньою у міжнародному порівнянні.

Серед особливо гострих проблем відтворення вітчизняного трудового потенціалу можна зазначити деформовану вікову структуру населення, зокрема у 2012 р. частка осіб до 14 років склала – 14,4 % (у 1990 р. – 21,6 %), від 15 до 64 років становила 70,4 % (у 1990 р. – 66,5 %), вище 65 років – 15,2 % (у 1990 р. – 11,9 %). Таке викривлення відбулось за рахунок від'ємного природного приросту та активних процесів міграції (за різними розрахунками за роки незалежності з України виїхало від 5 до 7 млн осіб). Ситуацію зі станом трудового потенціалу доповнює зростання захворюваності на туберкульоз (за останні 10 років майже в 1,5 рази); збільшення ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД (за останні 5 років більш, ніж у 17 разів); недоступність для хворих багатьох ліків; низький рівень якості послуг сфери охорони здоров'я та масштабне явище бідності.

Інтегральну оцінку трудового потенціалу було здійснено за допомогою Індексу людського розвитку ООН (Україна займає 78 місце з 187 країн); Індексу процвітання Британського інституту Legatum (Україна займає 74 місце з 110

країн); Індексу якості життя журналу International Living (Україна займає 60 місце з 192 країн); Міжнародного індексу щастя New Economics Foundation (Україна займає 95 місце з 143 країн).

Результати оцінки виробничого потенціалу засвідчили, що структура ВВП України за технологічними укладами значно відрізняється від структури розвинених країн. Так, більша частина випуску в країнах-лідерах припадає на п'ятий та шостий технологічні уклади, тоді як в Україні найбільша вага припадає на третій та четвертий, які складають 58 % та 38 % відповідно, тоді як на п'ятий – 4 %, а на шостий – від 0,01 % до 0,1 %. Крім цього, незважаючи на те, що країна взяла курс на інноваційний розвиток, 75 % інвестицій спрямовується у виробництво III технологічного укладу й тільки 20 % та 4,5 % — до IV і V укладів, відповідно. Відносна спеціалізація країни на низьких технологічних укладах призводить до збільшення технологічного розриву між нею та розвиненими країнами, який з кожним роком стає все важче подолати.

Аналіз виробничого потенціалу в динаміці виявив, що більш, ніж за 20 років Україна так і не досягла обсягів виробництва 1990 р. Дослідження основних галузей вітчизняної економіки показало критичний стан багатьох з них, виходячи зі ступеня зносу основних засобів, обсягів виробництва та рентабельності. Для того, щоб покращити структуру економіки, визначено, що пріоритетними мають стати галузі оборонно-промислового комплексу (авіаційна, суднобудівна, оборонна та ракетно-космічна) та IT-сфера, які володіють найбільшою кількістю конкурентних переваг, продукція яких є затребуваною на світовому ринку та котрі забезпечують отримання вищої норми доданої вартості, ніж інші.

Дослідження науково-технологічного та інноваційного потенціалів України показало їх звуження за роки незалежності, яке відбулось через значне скорочення фінансування державою витрат на НДДКР (більш ніж на 89%); нехтування інструментами, прийнятими у світі, для стимулювання науково-технологічної та інноваційної діяльності; низький попит на інновації з боку реального сектору економіки, що свідчить про декларативність прийнятих нормативно-правових актів у відповідних сферах. Через наведені вище та інші фактори, загальна кількість наукових кадрів значно скоротилась. Поряд з цим, відзначено, що українських учених високо цінують у світі, про їх конкурентоспроможність свідчить участь у численних міжнародних проектах, активність у публікаціях результатів своїх наукових досліджень за кордоном (згідно з міжнародною базою даних Scopus, 38 місце з-поміж 236 країн).

Звуження економічного потенціалу за основними складовими стало результатом некритичного використання рекомендацій міжнародних фінансових організацій, що не були специфіковані до національних особливостей розвитку; недооцінки потенціалу України на початку реформ, що стала на заваді формування постіндустріального вектору її економічної динаміки; відсутності досвіду державного управління у політичній еліті; акценту реформ на статистичних змінних та нехтування інституційними перетвореннями;

відсутності національної ідеї, щоб об'єднувала суспільство на шляху до змін тощо. Врахування наведених факторів при формуванні загальнонаціональної економічної політики забезпечить зростання конкурентоспроможності вітчизняної економіки та підвищення рівня добробуту її населення.

У розділі 3 **“Шляхи набуття Україною високого конкурентного статусу”** запропоновано авторський підхід до розробки та реалізації стратегічних напрямів підвищення конкурентоспроможності національної економіки України, який було структуровано за цілями, методами, інструментами та джерелами фінансування.

На основі проведених теоретико-емпіричних досліджень визначено, що в умовах розбудови постіндустріальної моделі світогосподарського устрою політика модернізації та нарощення економічного потенціалу України має виходити з сучасних структурних змін та перспектив інноваційного розвитку світової економіки, що, в свою чергу, сприятиме динамічному та якісному економічному зростанню країни. Зазначене потребує розробки та реалізації зваженої соціально-економічної політики, диференційованої за цілями в частині забезпечення економічної ефективності суспільного виробництва (перша група цілей), соціальної стабільності та справедливості (друга група цілей), інституціонального розвитку (третья група цілей).

Перша група цілей орієнтує на підвищення ефективності діяльності суб'єктів економічної діяльності, що відображається в позитивних темпах росту економіки; макроекономічній стабільності; зростанні частки високотехнологічних виробництв у ВВП; підвищенні інновативності економіки; покращенні екологічного стану в країні та інше. Друга група цілей передбачає зменшення диференціації у рівні доходів; зростання рівня реальної заробітної плати; підвищення показників здоров'я та якості медичного обслуговування; покращення показників природного руху населення; підвищення якості освіти тощо. Досягнення третьої групи цілей забезпечує свободу вибору і здійснення підприємницької діяльності, конкуренцію; ефективність державного управління; високий рівень довіри до влади в суспільстві та інше.

Основними методами для реалізації зазначених вище цілей мають стати засоби прямого впливу держави. Зокрема, по відношенню до першої групи цілей визначено необхідність у застосуванні заходів бюджетно-податкової політики, зокрема, зниження податкового навантаження на всі види інноваційної та високотехнологічної діяльності; зростання витрат держави на НДДКР; збільшення державних закупівель та розширення держзамовлення на підготовку спеціалістів у пріоритетних галузях економіки; дозволити відносити на витрати від 120-150% вкладень підприємств в НДДКР (при цьому, розмір пільг диференціювати за найбільш важливими секторами економіки); запровадження пільгового оподаткування доходів новостворених підприємств за умови виконання відповідних умов (реалізується та/або експортується високотехнологічна продукція; купуються чи створюються нові технології); встановлення прогресивного екологічного податку; визначення норми повернення підприємствам податку з прибутку, що сплачується в поточному

періоді в частині заходів, що використовуються на технічне переоснащення тощо.

Поряд з цим, визначено потребу у застосуванні засобів грошово-кредитної політики для досягнення цілей ефективності суспільного виробництва, зокрема, використання процедур цільового рефінансування комерційних банків у тісному взаємозв'язку із завданнями бюджетної, промислової та структурної політики (шляхом рефінансування під заставу облігацій, векселів, інших боргових зобов'язань платоспроможних підприємств, співфінансування державних програм, надання державних гарантій тощо).

Серед методів непрямого впливу виокремлено розроблення та впровадження в життя програм співпраці університетів, науково-дослідних установ та підприємств промисловості з метою реалізації спільних наукових досліджень задля створення нових високотехнологічних продуктів; забезпечення зростання кількості спільних міжнародних проектів у середньо- та високотехнологічних сферах; посилення прозорості державно-приватного партнерства; лібералізація процедур отримання позик для малого та середнього бізнесу; залучення талановитої молоді до здійснення технологічних інновацій; сприяння в організації венчурних фондів; розширення надання державою інформаційно-консультаційних послуг; розвиток інноваційної інфраструктури, особливо технологічних парків тощо.

Встановлено, що для досягнення другої групи цілей слід поєднати такі інструменти бюджетно-податкової політики як: збільшення витрат держави на охорону здоров'я та освіти, запровадження цілісної системи адресної соціальної допомоги, поглиблення системи прогресивного оподаткування доходів тощо з важелями непрямого впливу держави (активізація трудової та економічної діяльності; забезпечення адаптації системи вищої освіти до потреб ринку праці; пропагування здорового способу життя, обмеження реклами алкоголю на телебаченні та в інших ЗМІ; сприяння поширенню сімейних цінностей; підвищення стандартів медичного обслуговування та інше).

Для досягнення третьої групи визначено застосування непрямих методів дії, а саме: реформування системи державного управління через дебюрократизацію (спрощення процедур і скорочення термінів ухвалення рішень органами державної влади); запровадження дієвого механізму контролю за витратами коштів з бюджету; гарантування захисту прав власності та конкуренції; забезпечення суспільної налаштованості на зміни та відновлення довіри до влади; подолання корупції тощо.

Визначено, що серед зазначених вище напрямів реформ, починати слід з останніх двох. Зокрема, відновлення довіри до влади можна досягнути за рахунок підвищення рівня відкритості та прозорості державного управління через поширення достовірної інформації щодо фактів зловживань посадовців своїми повноваженнями та покарання за відповідні правопорушення; створення можливості для вільного обміну пропозиціями між громадянами та представниками влади щодо законодавчих ініціатив; встановлення

відповідальності представників влади за невиконання передвиборчих обіцянок та інше.

Не менш важливим визначено подолання корупції в органах державної влади, яка з-поміж інших негативних явищ у цій площині, є найбільш деструктивним та тривалим фактором, що значно звужує можливості країни на шляху інноваційного розвитку. На основі аналізу антикорупційної політики Сінгапуру, Фінляндії та інших країн світу, дослідження рекомендацій GRECO (Рада Європи проти корупції) Україні, запропоновано збільшити терміни кримінальної відповідальності правопорушника без права займати державні посади у майбутньому; зменшити кількість пільг та привілеїв для держслужбовців; залучати провідних національних та міжнародних експертів до процесу розроблення державних програм розвитку; розробити систему контролю за виконанням прийнятих програм та визначити міру відповідальності осіб, які порушили прийняте рішення, і не забезпечили декларовану фінансову підтримку необхідних заходів тощо.

З-поміж усіх джерел фінансового забезпечення реформ визначено найбільш масштабні та важливі з позицій довгострокового розвитку, зокрема: реалізація політики «фінансування під майбутнє»; детінізація економіки; упорядкування відносин власності та приватизація державних підприємств в обмін на інвестиції розвитку, здійснення спільних міжнародних проектів у середньо- та високотехнологічних сферах та інше. Реалізація запропонованих реформ з використанням окреслених джерел розвитку дасть змогу не лише підвищити конкурентоспроможність національної економіки, а й сприятиме зростанню рівня та якості життя населення.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення теорії конкурентоспроможності національної економіки та запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо підвищення конкурентоспроможності економіки України через визначення та реалізацію системи стратегічних цілей її розвитку. Наукові та практичні результати дослідження дали підставу зробити наступні висновки:

1. Дослідження поглядів вітчизняних та зарубіжних учених на конкурентоспроможність національної економіки виявило існування різних точок зору на природу вищезгаданої наукової категорії. Їх систематизація дала змогу виокремити державний, ринковий, корпоративний, інвестиційний, інноваційний, інституційний підходи, кожен з яких акцентує увагу на відповідному факторі, що дозволяє ідентифікувати економіку як конкурентоспроможну. В цьому контексті автором виокремлено дві рушійні сили: ринок та державу, оптимальне співвідношення яких дозволяє усім іншим чинникам найбільш ефективно спрацьовувати в напрямі підвищення рівня соціально-економічного розвитку країни. В умовах посилення конкурентної боротьби між провідними економіками світу, та враховуючи ідею Ф.Ліста щодо

правомірності застосування політики «виховного протекціонізму» в умовах глобалізації, визначено актуальність активізації ролі держави як головного ініціатора та організатора системних перетворень у вітчизняній економіці. З огляду на це, запропоновано власне визначення конкурентоспроможності, яке відрізняється від існуючих системним характером, і полягає у трактуванні вищезгаданої наукової категорії як результату ефективного використання наявних конкурентних переваг суб'єктом економічної діяльності – підприємством, галуззю/сектором економіки, національною економікою, країною, що забезпечує досягнення ним стратегічних цілей свого розвитку. Виходячи з цього, встановлено, що конкурентоспроможність національної економіки - це результат ефективного управління конкурентними та порівняльними перевагами країни, що, з одного боку, дає змогу національним компаніям виробляти товари і послуги, які користуються попитом як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках, та з іншого - забезпечувати зростання суспільного добробуту.

2. Обґрунтовано, що якісна, науково обґрунтована оцінка конкурентоспроможності економіки дає змогу виявити конкурентні переваги та проблемні сторони у соціально-економічному розвитку країни, а відповідний аналіз окреслює можливі шляхи для підвищення її міжнародної конкурентної позиції. З цією метою було проведено дослідження та наступну типологізацію існуючих методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності на рівні національних економік. Зокрема, виокремлено: матричний (Р.Фармер, Б.Річмен), факторний (методика Європейського форуму з розвитку менеджменту), індексний (методики Всесвітнього економічного форуму та Міжнародного інституту розвитку менеджменту) та емпіричний підходи (практикується Корейським інститутом дослідження промислової політики (IPS), Японським центром економічних досліджень (JCER), Мексиканським інститутом конкурентоспроможності (IMCO)). За результатами компаративного аналізу було виділено методіку Всесвітнього економічного форуму, що вирізняється з-поміж інших найвищим рівнем репрезентативності, великим досвідом проведення рейтингової діяльності, найбільшою широтою охоплення й кількістю партнерських організацій.

3. На основі вибірки міжнародних даних за методикою Всесвітнього економічного форуму, проведено кластерний аналіз факторів конкурентоспроможності з використанням статистичного програмного пакету STATISTICA 7.0, що дало можливість структурувати групи країн за рівнем глобальної конкурентоспроможності та визначити місце України в отриманій ієрархії (третій кластер, до якого входять, крім України, Туреччина, Мексика, ПАР, Малайзія, Таїланд, Румунія, Колумбія, Казахстан, Болгарія та інші). Встановлено, що поступовий еволюційний перехід від одного кластеру до іншого не здатний забезпечити суттєвих змін конкурентної позиції України на міжнародній арені через поступове консервування застарілих укладів вітчизняної економіки, динамічний розвиток інших національних економік, стрімке формування в світі нових виробництв шостого технологічного укладу та іншого.

Визначено, що для реальних змін у конкурентному статусі національної економіки необхідно брати за орієнтири розвитку країни першого кластеру (Сингапур, Швейцарія, Швеція, Фінляндія, США, Великобританія, Нідерланди, Японія, Німеччина та інші).

4. За результатами проведеного всебічного аналізу економічного потенціалу України встановлено, що за роки незалежності країна так і не зуміла вийти на траєкторію стійкого соціально-економічного розвитку. Визначено ряд проблем, які гальмують її рух в даному напрямі, зокрема: низька якість інституційного середовища; деформована вікова структура населення; незадовільний стан навколишнього середовища; невисока у міжнародному порівнянні якість освітніх послуг; спеціалізація країни на низькотехнологічних укладах; високі показники зносу основних засобів та високий рівень ресурсо- та енергоємності виробництва; низький рівень інноваційної активності; низхідна динаміка фінансування державою витрат на НДДКР та інше.

Серед конкурентних та порівняльних переваг країни виокремлено такі: унікальний природно-ресурсний потенціал; високий рівень освіченого населення; наявність галузей, що здатні стати локомотивами розвитку, зокрема, авіаційна, суднобудівна, оборонна, ракетно-космічна галузі та ІТ-сфера; високий потенціал науки, наприклад, у сфері матеріалознавства, кріомедицини, радіофізики міліметрового та субміліметрового діапазону, мікро- та оптоелектроніки, аерокосмічних технологій тощо; високий рівень конкурентоспроможності науковців, про що свідчить їх участь у різноманітних міжнародних проектах, активність у публікаціях результатів своїх наукових досліджень за кордоном тощо.

5. З метою успішної інтеграції національної економіки до глобального техніко-економічного простору запропоновано авторський підхід до розроблення та реалізації стратегічних напрямів досягнення Україною високого конкурентного статусу, в основу якого покладено пріоритет забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку країни (досягнення міжнародних конкурентних переваг країни на інноваційній основі через розширення її економічного потенціалу) та комплекс цільових заходів держави, який було структуровано за цілями, методами, інструментами та джерелами фінансування.

Встановлено, що для системних перетворень в Україні політика досягнення високого конкурентного статусу має враховувати сучасні структурні зміни у світовій економіці, досвід країн-лідерів та національну специфіку розвитку. З огляду на це, виокремлено три групи цілей: забезпечення економічної ефективності суспільного виробництва (перша група цілей), соціальної стабільності та справедливості (друга група цілей), інституціонального розвитку (третья група цілей). Визначено, що для їх досягнення оптимальним буде поєднання методів прямого (інструменти грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики) та непрямого впливу держави. З-поміж існуючих джерел фінансування акцентовано увагу переважно на внутрішніх, зокрема: «фінансування під майбутнє»; детінізацію економіки; упорядкування відносин власності та приватизацію державних підприємств в обмін на інвестиції

розвитку; реалізацію спільних міжнародних проектів у середньо- та високотехнологічних сферах та інше.

Реалізація запропонованих реформ забезпечить успішну інтеграцію України до глобального техніко-економічного простору, підвищення рівня конкурентоспроможності економіки та зростання рівня суспільного добробуту.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Король І. В. Методологічні принципи історизму у дослідженні критеріїв конкурентоспроможності національної економіки / І. В. Король // Стратегія економічного розвитку України: Зб. наук. праць. – Вип. 26–27. – К.: КНЕУ, - 2010.– С. 77-85 (0,7 д.а.).

2. Король І. В. Конкурентоспроможність вітчизняної економіки: аналіз науково-технологічного та інноваційного потенціалів / І. В. Король // Інноваційна економіка. – №1(39). – Тернопіль, 2013.– С.63-67 (0,6 д.а.).

3. Король І. В. Аналіз динаміки конкурентоспроможності національної економіки України / І. В. Король // Економіка та підприємництво: Зб. наук. праць молодих учених та аспірантів. – №29. – К.: КНЕУ, 2012. – С.25-31. (0,5 д.а.).

4. Король І. В. Дискусійні аспекти теорії конкурентоспроможності національної економіки / І. В. Король // Ефективна економіка. – №2. – 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1812> (0,7 д.а.).

У зарубіжному виданні:

5. Король І. В. Сравнительный анализ методологических подходов к оценке конкурентоспособности национальной экономики / И. В. Король // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Экономика и управление. – №4(11). – 2012. – С.98-100 (0,4 д.а.).

В інших виданнях:

6. Король І. В. Методология исследования конкурентоспособности национальной экономики / И. В. Король // Перспективы инновационного развития Республики Беларусь: Сб. науч. статей II Международной научной конференции, Брест, 19-20 мая 2011 г. / Брестский гос. техн. у-т; редкол.: А. М. Омелянюк. – Брест: Изд-во БрГТУ, 2011. – С.284-285 (0,1 д.а.).

7. Король І. В. Реформування державного управління як головна передумова підвищення конкурентоспроможності національної економіки / І.В.Король // Теорія та практика управління економічним розвитком: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 22-24 листопада 2012 року). – В 3 т. – Т.1. – Донецьк: ООО «Фирма «Друк-Инфо», 2012. – С.80-82 (0,1 д.а.).

8. Король І. В. Інноваційна складова конкурентоспроможності національної економіки / І. В. Король // Пріоритети розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції України: Зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 1 лютого 2013 р. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2013. – С.44-46. (0,1 д.а.).

9. Король І. В. Прикладні аспекти методології дослідження конкурентоспроможності економіки України / І. В. Король // Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 1 березня 2013 р. – Вінниця: ВНТУ, 2013. – С.107-109. (0,2 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Король І.В. Конкурентоспроможність національної економіки в процесі реалізації стратегічних цілей її розвитку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – Економічна теорія та історія економічної думки. – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Київ, 2013.

Дисертацію присвячено дослідженню теоретико-методологічних і прикладних аспектів конкурентоспроможності національної економіки з метою формування потенційних шляхів підвищення конкурентоспроможності економіки України в системі стратегічних цілей розвитку суспільства.

Систематизовано теоретичні підходи зарубіжних та вітчизняних учених щодо дослідження природи конкурентоспроможності національної економіки. Обґрунтовано типологізацію та періодизацію розвитку методики оцінки конкурентоспроможності на макрорівні. Проведено кластерний аналіз факторів конкурентоспроможності, що дозволив здійснити власне ранжування економік за досягнутим рівнем конкурентоспроможності та визначити цільовий кластер розвитку вітчизняної економіки.

Виявлено ключові тенденції у розвитку основних складових економічного потенціалу розвинених країн та України. Запропоновано підхід до розробки та реалізації стратегічних напрямів підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки, який було структуровано за цілями, методами, інструментами та джерелами фінансування.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентоспроможність національної економіки, конкурентна перевага, економічний потенціал, природно-ресурсний потенціал; трудовий потенціал; виробничий потенціал; науково-технологічний та інноваційний потенціали.

АННОТАЦИЯ

Король И.В. Конкурентоспособность национальной экономики в процессе реализации стратегических целей ее развития. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.01 – Экономическая теория и история экономической мысли. – ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана». – Киев, 2013.

Диссертация посвящена исследованию теоретико-методологических и прикладных аспектов конкурентоспособности национальной экономики с целью

формулирования потенциальных путей повышения конкурентоспособности экономики Украины в системе стратегических целей развития общества.

Обобщение теоретических подходов отечественных и зарубежных ученых к рассмотрению природы конкурентоспособности национальной экономики дало возможность провести их систематизацию. Выделено рыночный (Ф. Бергстен, П. Кругман, Дж. Хатсолопус, К. Фримен); корпоративный (М. Портер, А. Рагмен, Донг-Сунг Чо, Т. Алтенбург); государственный (Ч. Джонсон, Е. Райнерт, К. Штальман, М. Дряхлов, В. Хартман, Б. Кваснюк); инвестиционный (Дж. Даннинг, П. Ромер); институциональный (Дж. Сакс, М. Энрайт); инновационный (Л. Антонюк, Е. Гармашова, Б. Лундваль, Б. Йонсон, Б. Асхайм, А. Изаксен) подходы.

Исследованы наиболее известные методики оценки конкурентоспособности на макроуровне, проведена соответствующая периодизация и типологизация их по основным критериям анализа. Усовершенствован подход к исследованию глобальной конкурентоспособности стран, который заключается в кластеризации (группировке) факторов конкурентоспособности национальных экономик с использованием алгоритмов многомерного статистического анализа с последующим выделением сходных между собой четырех групп и десяти подгрупп стран. Установлено, что Украина входит в третью группу первую подгруппу государств, вместе с Турцией, Мексикой, ЮАР, Малайзией, Таиландом, Индонезией и другими. В ходе исследования детерминирован целевой кластер государств (Сингапур, Швейцария, Швеция, Финляндия, США, Великобритания, Нидерланды, Япония, Германия, Южная Корея, Франция, Израиль, Дания), ориентация на который соответствует стратегическим интересам развития украинского государства.

Проведен анализ экономического потенциала Украины, исходя из основных характеристик его природно-ресурсной, трудовой, производственной, научно-технологической, инновационной составной. Определены деструктивные факторы отечественной экономики, которые тормозят её социально-экономическое развитие. Среди них: низкое качество институциональной среды; деформированная возрастная структура населения; ухудшение состояния здоровья населения из-за качества медицинских услуг, неудовлетворительного состояния окружающей среды; невысокое качество образовательных услуг; высокие показатели степени износа основных фондов; высокий уровень ресурсо- и энергоёмкости производства; низкие значения индикаторов инновационности экономики и т.п.

Определены также конкурентные и сравнительные преимущества страны, а именно: уникальный природно-ресурсный потенциал; высокий уровень образованного населения; наличие отраслей, которые способны стать локомотивами развития украинской экономики, а именно – авиационная, судостроительная, оборонная, ракетно-космическая отрасли и IT-сфера; высокий потенциал науки, например, в сфере материаловедения, криомедицине, радиофизике миллиметрового и субмиллиметрового диапазона, микро- и оптоэлектронике, аэрокосмических технологий и других; высокий уровень

конкурентоспособности учёных, о чем свидетельствует их участие в разнообразных международных проектах, активность в публикации результатов своих научных исследований за границей и т.п.

Предложен подход к разработке и реализации стратегических направлений достижения Украиной высокого конкурентного статуса, в основу которого положен приоритет обеспечения устойчивого социально-экономического развития страны (достижение международных конкурентных преимуществ страны на инновационной основе путем сохранения и развития природно-ресурсного, трудового, производственного, научно-технологического и инновационного потенциалов). Для достижения вышеизложенного проведено структурирование экономической политики государства по целям, методам, инструментам и источникам финансирования.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, конкурентоспособность национальной экономики, конкурентное преимущество, природно-ресурсный потенциал; трудовой потенциал; производственный потенциал, научно-технологический и инновационный потенциалы.

ANNOTATION

Korol I.V. The competitiveness of the national economy in the implementation of the strategic objectives of its development. - Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.01 Economic Theory and History of Economic Thought. - SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman». – Kyiv, 2013.

The thesis deals with the theoretical, methodological and applied aspects of the national economy competitiveness in order to develop potential ways to improve the Ukraine's national economy competitiveness in the system of strategic targets of society development.

Systematized theoretical approaches of foreign and domestic scientists to research the nature of the national economy competitiveness. Typology and periodization of the methodology development for assessing competitiveness at the macro level was grounded. A cluster analysis of competitive factors allowed to make ranging of economies due to achieved level of competitiveness and to determine the target cluster of development of the national economy. Main trends in the development of economic potential key components of the developed countries and Ukraine were identified. An approach to developing and implementing strategic lines of Ukraine's national economy competitiveness structured by objectives, methods, tools and funding sources was suggested.

Key words: competition, competitiveness, competitiveness of the national economy, competitive advantage, economic potential, natural resources potential, employment potential, production capacity, scientific, technological and innovation capabilities.